

Een nieuwe groene wereld voor en van de stedeling

Gedachten over een nieuwe invulling van de relatie tussen de groene wereld en onze stedelijke samenleving

Deze studie is in opdracht van InnovatieNetwerk uitgevoerd door:
Ir. R.P. (Roelf) de Boer, deBOERenADVIES

Het rapport is opgesteld als onderdeel van het thema 'Ruimte Creëren.'

Postbus 19197
3501 DD Utrecht
tel.: 070 378 56 53
internet: <http://www.agro.nl/innovatienetwerk>

ISBN: 978 - 90 - 5059 - 324 - 3
Overname van tekstdelen is toegestaan, mits met bronvermelding.
Rapportnr. 07.2.147, Utrecht, februari 2007.

Voorwoord

Stad en platteland staan doorgaans met de rug naar elkaar. Toenaderingspogingen zijn vaak aanbodgericht en daarom weinig succesvol: de ene partij laat de andere zien wat zij te bieden heeft, en omgekeerd.

In het voorliggende essay is geprobeerd vraaggericht te werken. Aan een dertiental personen uit de stedelijke sfeer is gevraagd hoe het platteland zou kunnen helpen om hun problemen op te lossen dan wel de kansen die zij zien te benutten. De essayist, Roelf de Boer van deBOERenADVIES, heeft de aldus verkregen informatie op geheel eigen wijze vertaald in zeven verleidingen, eigenlijk aanbiedingen, die het platteland aan de stad zou kunnen doen en waarvan hij verwacht dat ze gewenst zijn.

De interviews en vooral de daaruit gedestilleerde verleidingen worden in het essay beschreven en toegelicht. Op de inhoud van het geschrift is de auteur aanspreekbaar. Voor InnovatieNetwerk is vooral van belang dat er een poging is ondernomen om met een andere bril naar de relatie tussen stad en platteland te kijken. Want alleen door anders te kijken, kan er echt verbonden worden, en dat is nodig voor een duurzame ontwikkeling van ons land.

Dr. G. Vos,
Directeur InnovatieNetwerk

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. Inleiding **1**

2. Vraagstelling en aanpak **5**

3. Eerste noties en vragen **9**

1. Zijn wij natuur of een deel van de natuur, of staan we er buiten? 11
2. Zijn we afhankelijk van de natuur? 12
3. Zijn we bereid om te betalen voor de groene functies? 12
4. Is de christelijke cultuur wel een goede basis voor een nieuwe positieve relatie met de natuur? 13
5. Past de groene wereld nog wel in een wereld waarin ICT de boventoon voert? 14

4. De interviews **17**

5. Verleidingen **21**

1. Health areas 21
2. Groene hofjes 22
3. Groenbeheer als therapie 23
4. Home farming 23
5. BV Groen Nederland 24
6. Gezonde bomen 24
7. Natuur als uitdaging 25

6. Slotwoord **27**

Bijlagen:

1. Geïnterviewde personen 33
2. Concrete ideeën naar aanleiding van de interviews 35
3. Nieuwe instrumenten 39

1.

Inleiding

Nederland is een verzameling van grote en kleine steden, dorpen en kernen in een gevarieerde setting. De stedelijke omgeving heeft zo haar eigen dynamiek. De groene wereld is daarentegen een soort decorum. In dit groene gebied trachten de boer, de recreatieondernemer en de natuurbeschermer de vaart erin te houden; soms tegen de klippen op. Er bestaat op het eerste gezicht een scheiding tussen stad en land.

Dit beeld klopt echter niet - eigenlijk al eeuwen niet. De groene wereld is altijd een deel geweest van onze stedelijke structuur, en zeker in Nederland. De groene wereld hoort bij de stad.

Ondanks deze constatering zijn, na de laatste landbouwcrisis (eind 1890), deze werelden uit elkaar gegroeid. Het lijkt net alsof deze twee werelden elkaar niet nodig hebben. Er ontstond een paradox in de Nederlandse samenleving.

De agrarische wereld maar ook de wereld van de natuurbescherming stond (letterlijk en figuurlijk) buiten de stad en haar bewoners. Beide entiteiten zijn veranderd. En het besef dringt door dat men elkaar nodig heeft. De groene wereld heeft de stad iets te bieden. Naast voedsel, bloemen en deviezen, zorgt de groene wereld voor ruimte, rust, natuur, schoonheid, zingeving in het leven en herkenbare culturele lijnen. Maar er is meer! Hoe moeten we deze oude relatie opnieuw inhoud geven en positioneren in de 21e eeuw?

Bij InnovatieNetwerk leeft het sterke vermoeden dat de groene wereld kan helpen bij de oplossing van de huidige problemen in de grote stad. Dit gaat verder dan alleen de openheid van het Groene Hart, de voedselvoorziening en een fietspad over de Veluwe. De groene wereld kan een actieve rol spelen en oplossingen bieden.

Deze vermoedens, verwachtingen, opmerkingen en noties zijn voorgesteld aan Roelf de Boer van deBOERenADVIES. InnovatieNetwerk heeft hem, na enkele verkennende gesprekken, gevraagd om een poging te wagen om de onderhavige relatie in een nieuw en onverwacht daglicht te plaatsen. Het gaat daarbij niet zozeer om de waardering van de groene wereld door de stedeling - daar hebben voldoende mensen over gepubliceerd. Centraal staat de praktische invulling van een nieuwe relatie tussen de stad en het platteland.

Ook bleek het nodig een poging te wagen om een antwoord te vinden op de vraag welke mogelijke barrières te onderkennen zijn bij het vinden van de “oplossing” van de paradox.

Opbouw en verantwoording

Het voorliggende essay is het resultaat van een zoektocht naar een nieuwe invulling van de relatie tussen stad en land en naar de vraag op welke wijze de groene wereld een oplossing kan bieden voor “de” problemen in de grote stad. Het gaat daarbij vooral om praktische ideeën, die ook kunnen worden opgepakt. Het essay moet worden beschouwd als het begin van een volgende stap.

Diepzinnige beschouwingen over de achtergronden van de relatie tussen stad en land en de waardering van de stedeling voor het landelijke gebied zijn niet opgenomen. Hiervoor wordt verwezen naar een groot aantal publicaties, bijvoorbeeld van Prof. Schama, Ton Lemaire en het Sociaal en Cultureel Planbureau. Een belangrijk onderdeel van het essay zijn de bevindingen die naar boven zijn gekomen na een aantal interviews met verrassende personen (zie bijlage 1 voor de personen die zijn geïnterviewd).

In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) is de centrale vraagstelling van het essay onderworpen aan een nadere beschouwing. In hoofdstuk 3 is de relatie tussen stad en land in korte bewoordingen nader verdiept. Hoofdstuk 4 geeft de resultaten van de interviews weer. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze interviews ook inspireerden om verder na te denken over de onderhavige problematiek. Met andere woorden: de interviews zorgden voor wederzijdse inspiratie, waarbij vaak pas achteraf de toegevoegde waarde bleek.

In het volgende hoofdstuk staan een aantal praktische oplossingen. Deze oplossingen zijn verwoord in de vorm van een aantal “verleidingen”. Een verleiding moet de lezer stimuleren tot reflectie en tot het zoeken naar nieuwe oplossingen. Daarnaast is in de bijlagen 2 en 3 een lange lijst opgenomen van praktische ideeën om de relatie in een nieuw daglicht te plaatsen.

Het essay eindigt met een slotbeschouwing.

Het voorliggende essay pretendeert zeker geen samenhangend beeld te schetsen maar dient vooral om handvatten en ideeën te laten ontstaan. Het essay geeft - vaak puntsgewijs - een groot aantal constatering en korte analyses.

In dit essay zijn geen definities opgenomen of een verklarende woordenlijst. Een dergelijke lijst zou pretenderen dat de zoektocht al voltooid is. De tijd van definities is nog niet aangebroken. Wellicht zullen er nieuwe woorden ontstaan. De zoektocht mag niet beperkt worden

door een intellectuele wens om begrippen in te kaderen.
In de tekst wordt regelmatig het begrip “de groene wereld” gebruikt.
Soms moet dit begrip ruimtelijk worden ingevuld, soms gaat het om
planten en dieren. Ook wordt dit begrip gebruikt voor de organisaties
die actief zijn in de groene ruimte.

2.

Vraagstelling en aanpak

Na de verkennende gesprekken met medewerkers van InnovatieNetwerk is een vraagstelling geformuleerd:

Op welke wijze kunnen de groene wereld en de daarbij behorende organisaties en structuren een bijdrage leveren aan het wegnemen van de problemen en bedreigingen die zich thans voordoen in de stedelijke samenlevingen van Nederland?

Het begrip “groene wereld” wordt hierbij tweeledig opgevat: De groene ruimte als een fysiek verschijnsel en de groene ruimte als een min of meer samenhangend geheel van mensen, organisaties en structuren.

De stedelijke samenleving wordt in dit document niet helder omschreven. Allereerst omdat Nederland steeds meer functioneert als één grote stad, maar vooral omdat een inperking de zoektocht negatief zou kunnen beïnvloeden. Het gaat in ieder geval om gebieden waar een hoge mate van dichtheid van bewoners aan de orde is. De problemen in de stad richten zich op veiligheid, onderwijs en gezondheid. Deze drie thema's moeten echter meer gezien worden als een drietal ingangen voor deze onzekere zoektocht. Tevens zijn deze drie ingangen een opmaat gebleken voor de interviews.

De relatie tussen stad en land is een bijzondere. De groene wereld mag zich verheugen in toenemende belangstelling. Groene tijdschriften, boerenmarktjes, wandelpaden over de Veluwe, met een pony over IJsland: het gaat erin als koek en men betaalt ervoor. Maar echte samenwerking is niet aanwezig. De maatschappij zoekt nog niet naar een weg om de groene wereld structureel te integreren in onze nieuwe stedelijke samenleving.

Het voorliggende essay is het resultaat van een zoektocht die ook een lange lijst van nieuwe ideeën heeft opgeleverd. In bijlage twee is een lijst opgenomen van mogelijke maatregelen die vanuit de gesprekken naar boven zijn komen drijven. Deze lijst moet worden beschouwd als een stimulans om de nieuwe ideeën te vertalen in concrete stappen.

Het voorliggende essay is tot stand gekomen na de volgende stappen:

1. **Inleidende gesprekken.** Bij het begin van de opdracht hebben enkele verkennende gesprekken plaatsgevonden met de medewerkers van InnovatieNetwerk. Dit leverde veel vragen op, maar ook enkele nieuwe gedachtenlijnen. Tijdens deze gesprekken bleek al snel dat het definiëren van de begrippen uit de stedelijke samenleving en de groene wereld problemen oproept. Waar spreken we exact over? Ook kwam naar voren dat de indruk bestaat dat bij de stedeling weinig begrip bestaat voor de groene organisatie en haar doelstellingen. Tijdens deze gesprekken zijn ook de drie hoofdlijnen vastgesteld (veiligheid, onderwijs en gezondheidszorg). Deze hoofdlijnen moeten beschouwd worden als invalroutes van een breed zoekveld. Ook is afgesproken dat niet te veel tijd moet worden gestoken in het dichttimmeren van de vraagstellingen en de begrippen.
2. **Opstellen van een startnotitie.** Na deze gesprekken is door Roelf de Boer een startnotitie opgesteld. Deze notitie was nodig om de eerste gedachten te ordenen en om de personen die zouden worden geïnterviewd enigszins voor te bereiden en uit te dagen.
3. **Interviews.** Een deel van de opdracht bestaat uit het voeren van gesprekken. Afgesproken is dat een aantal mensen zou worden benaderd. Het zou moeten gaan om personen die dicht bij de problematiek van “de grote stad” staan en die een zekere affiniteit hebben met de groene wereld (zie verder bijlage 1).
4. **Verwerken van de resultaten tot een powerpointpresentatie.** De resultaten van de interviews zijn samenhangend weergegeven in een powerpointpresentatie. Deze presentatie bood de mogelijkheid om het brede scala van reacties en antwoorden te rubriceren, maar ook om de resultaten bespreekbaar te maken met de opdrachtgever.
5. **Workshop.** De resultaten zijn daarna besproken met de opdrachtgever InnovatieNetwerk en een vertegenwoordiger van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Tijdens deze bespreking is ook afgesproken om de resultaten verder te verwoorden in beelden die de lezer moeten verleiden. Tijdens deze workshop bleek ook dat de zoektocht samenvalt met nieuwe beleidsontwikkeling binnen het ministerie.
6. **Eindrapportage.** Alle resultaten zijn daarna verwerkt in het voorliggende essay. Dit essay heeft eigenlijk het karakter van een pamflet, omdat het document de basis moet zijn voor een beweging van stad naar land en omgekeerd. De schijnbare tegenstelling tussen stad en land moet worden doorbroken.

3.

Eerste noties en vragen

De relatie van de stedeling met de groene wereld is in beweging:

- Er ontstaan grootstedelijke milieus. Ook de stad zelf verandert in een optelling van een groot aantal verschillende wijken en samenlevingen.
- De voedselvoorziening wordt een industriële aangelegenheid.
- Natuur krijgt iets metafysisch. Natuur wordt een plaatsvervanger van een religieuze beleving.
- Rust zoekt men tegenwoordig op zondagmorgen bij de radio, onder de geluiden van het programma *Vroege Vogels*.
- Een woning in het groen is een gewild artikel. Deze wens is echter alleen bereikbaar voor een beperkt aantal mensen.
- Wandelen langs de oude pelgrimsroutes is een nieuwe vorm van ontspanning.

Het lijkt net alsof er twee werelden bestaan. Twee werelden die naast elkaar voortrazen, terwijl deze twee werelden eigenlijk bij elkaar horen. Er zijn twee processen gaande of is het één tweeledig proces.

Hierbij komen twee begrippen naar boven:

- “Afhankelijkheid” van de mens van de natuur.
- “Vervreemding” tussen de mens en zijn bron.

Ongenuanceerd zou men deze problematiek als volgt kunnen samenvatten:

1. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een begrip voor deskundigen terwijl er veel gemeenschapsgeld naartoe gaat. Maar “ho” zeggen tegen dit belangrijke nationale project zit er niet in. Natuur is in de huidige politieke constellatie onaantastbaar. De natuurbeheerorganisaties hebben hun eigen wereld (letterlijk en figuurlijk) en hun eigen doelgroep geschapen.

2. Er bestaat nog steeds een idyllisch beeld van de landbouw, terwijl de industrialisatie van de land- en tuinbouw stormachtig doorgaat. Men spreekt al van een “eco-industrie”. De sierteeltproducten en het voedsel zijn het resultaat van een technologisch proces. Maar de markt vraagt om een verhaal en de consument krijgt dat verhaal. Echter: het verhaal en de werkelijkheid staan ver van elkaar af.
3. Het begrip “groen” of de “groene functies” is een typisch westers begrip. Het lijkt net alsof er een grens is gelegd tussen de groene wereld en de stad met haar bewoners. Nieuwe gedachten over het beleven van “groen” komen niet naar voren in het beleid. In andere culturen heeft de mens een andere (intensievere?) relatie met de natuur.
4. Groen heeft iets softs. Groen moet beschermd worden. De groene wereld wordt alleen geëxploiteerd om weer op adem te komen en is geen onderdeel van het leven van alledag. De file-ellende op zondag begint de problemen van het normale woon-werkverkeer te verslaan. De rust zoekt men blijkbaar in een file naar de Veluwe op zondag.

Maar toch: Groen geeft een goed gevoel.

De kleur groen refereert blijkbaar aan een positieve ervaring. Het gaat daarbij niet alleen om de kleur - op zich - maar ook om de beleving van natuur en ecologie, om de plaats waar ons voedsel wordt geproduceerd en om de omgeving waar de mens tot rust komt. Mensen die in de natuur werken of een boer die ons eten produceert, roepen vaak een positief beeld op.

Maar als men dan doorvraagt, blijkt dat de gemiddelde Nederlander weinig gevoel heeft voor en kennis heeft van de groene wereld, laat staan dat men de organisaties achter de groene wereld kent en begrijpt. De boerenwereld en de milieulobby worden meer gezien als een machtsfactor en niet als een onderdeel van het leven van alledag. Ook moet worden geconstateerd dat het draagvlak achter het “groene” overheidsbeleid op zijn minst twijfelachtig is:

- Weet men wel wat de Ecologische Hoofdstructuur is?
- Wat eet men eigenlijk en wie produceert het en waar komt het vandaan?
- Is men “echt” bereid te betalen voor een moment van rust op de Veluwe?
- Waarom schikt men van het ritueel slachten van schapen en geiten?

De groene wereld moet beschermd worden. Maar anderzijds kan “groen” ook gebruikt worden. De groene wereld biedt voor de mens een breed scala van mogelijkheden.

In Haagse beleidstermen heet dat: **mensen voor natuur en/of natuur voor mensen.**

Maar als je goed kijkt naar de natuurgebieden van Nederland, zijn dit museale locaties die vaak letterlijk onbereikbaar zijn. De gemiddelde burger ervaart geen verschil tussen een stadspark, een cultuurlandschap of een natuurgebied. Dit zijn begrippen uit de mond van beleidsmedewerkers, en dan vooral ruimtelijke beleidsmedewerkers. Wat is er gaande? En wat is dat toch voor een vreemde band tussen mens en natuur?

Blijkbaar refereert de natuur aan een basaal gevoel van leven en ook “overleven”.

11

Wanneer zijn deze twee werelden uit elkaar gegroeid?

Dat levert de meest uiteenlopende antwoorden op:

- Het vertrek van Adam en Eva uit het paradijs.
- De uitvinding van de landbouw.
- De renaissance.
- De uitvinding van de kunstmest en daarmee het begin van de industriële ecologie.
- Het interbellum.

Zo komen verschillende vragen naar boven:

Vraag 1: Zijn wij natuur of een deel van de natuur, of staan we er buiten?

De relatie tussen mens en natuur is niet alleen positief. Soms doen zich natuurrampen voor en bedreigt de natuur ons. Maar blijkbaar beperken deze negatieve ervaringen niet fundamenteel ons goede gevoel voor de natuur. De zon gaat op en zij gaat weer onder. Een ondergaande zon schijnt nog steeds mooi te zijn. De groene wereld (als fenomeen) schijnt boven elke twijfel verheven te zijn. Dit geldt overigens niet voor alle wereldburgers. Vaak is de natuur een bron van angsten en bedreigingen. De beleving van groen verschilt. In een samenleving met een hoog welvaartsniveau, geldt meestal een positieve band met natuur, soms op het overdrevene af. Er is een nieuw begrip ontstaan: “slow food”. Dit begrip refereert aan een onverwachte beleving van eten, natuur en tot rust komen. Is dit wel nodig? Blijkbaar wel.

De mens ervaart natuur in een groot aantal hoedanigheden. We zouden kunnen denken aan de volgende elementen:

1. Natuur als fysiek verschijnsel.
2. De beleving van natuur en landschap.
3. Het bereiden van voedsel, voedsel ervaren en eten (“slow food”).
4. Eten (“fast food”).
5. Een gezonde en rustgevende omgeving.
6. Gezondheid.

Al deze aspecten van de groene wereld lopen voor de Nederlandse burger gradueel in elkaar over. Op het ene moment ervaart men “groen” tijdens het bezoek aan een historische tuin of een bijzonder verhaal over walvissen, terwijl men op een ander moment kan genieten van een lekkere hamburger met sla langs de snelweg.

Het ligt daarom voor de hand dat het beleid rond dit onderwerp samenhangend moet worden bekeken en benaderd. Deze samenhang is een harde randvoorwaarde bij het opbouwen van een nieuwe visie op de “groene” wereld en daarna voor het formuleren van nieuw beleid.

Vraag 2: Zijn we afhankelijk van de natuur?

Groene functies blijken te refereren aan verschillende stadia van de piramide van Maslow. Iedereen moet eten en zichzelf beschermen tegen wind en regen, terwijl anderzijds groen “beleven” wordt beschouwd als een luxe. Het behoud en de ontwikkeling van een Ecologische Hoofdstructuur verbindt de Nederlandse burger meer met dure eco-producten dan dat men natuur beschouwt als een primaire levensvoorwaarde. Ecologische doelstellingen en het behoud van natuur en landschap zien veel mensen als het resultaat van een welvaartsmaatschappij. Toch bestaat het vermoeden dat een samenleving die oog heeft voor haar groene omgeving en zorgdraagt voor een goede en veilige voedselvoorziening, een hogere economische groei kent. Dit vermoeden nodigt uit om de groene wereld stevig te verankeren in de samenleving van de 21e eeuw.

Bij deze verankering grijpt men echter vaak terug naar oude beelden. Dit proces is een terugtocht van de mens naar de tuin van Eden, en daarmee een zoektocht naar een oude relatie met de wereld waaruit de mens is voortgekomen. Deze relatie bestaat niet meer.

We kijken dus terug en niet vooruit.

Groen heeft blijkbaar iets te maken met historie: “toen het leven nog goed was”. Ook in het leven van de allochtonen in West-Europa blijken landelijke/groene elementen een rol te spelen. Blijkbaar speelt religie een belangrijke rol bij de beleving van de groene wereld. “Terug naar een religieuze beleving van natuur”, zou je zeggen! Deze zoektocht moet gebaseerd zijn op een “echt” en origineel toekomstbeeld, en niet op referentiebeelden zoals:

- Ot en Sien.
- Haver op de essen van Winterswijk.
- De koe in de uiterwaarden.
- Een lynx op de Veluwe.

Vraag 3: Zijn we bereid om te betalen voor de groene functies?

Groen heeft ook iets van: “het moet er zijn!”. Natuur is van ons allemaal en is een publiek goed. Het resultaat van deze constatering is dat we slechts beperkt bereid zijn om voor deze kwaliteit te “betalen”. En zelfs de voedselvoorziening wordt vaak gezien als “iets” dat er moet zijn. “Groen” is blijkbaar iets van het publieke domein.

Iedereen wil graag profiteren van de groene functies, maar betalen zit er niet in.

We willen een groene wereld en we zijn niet bereid ervoor te betalen. De markt rond de groene functies werkt dus niet of werkt slechts be-

perkt of op de lange termijn. “Er is blijkbaar nog genoeg groen”, zou de econoom zeggen. Wanneer gaat de markt naar groen wel werken? Er moet een tekort ontstaan. Willen we het zo ver laten komen? De samenleving wil de kwaliteiten niet zo ver achteruit laten gaan totdat de markt wel werkt. “Als er geen sprietje groen te bekennen is, dan betaalt men wel voor groen”, aldus diezelfde econoom. Een bezoekje aan een groen golfterrein in het hart van Tokio loopt gauw in de duizenden yens. De (private?) markt van groene producten werkt dus slechts beperkt of werkt achteraf. Een huis in een groene omgeving is meer waard. Maar hierbij geldt vaak: “Boompje groot, plantertje dood”. Pas na jaren blijkt dat de groene stedelijke omgeving een kwaliteitsimpuls heeft ondergaan, met daarbij de toename van de waarde van het onroerende goed. En de huidige bewoner profiteert van de mooie groene omgeving die ooit is aangelegd. Deze bewoner betaalt hooguit een hogere onroerendezaakbelasting (OZB). En het huis stijgt snel in waarde. En een verrekening achteraf is niet aan de orde.

Indien wij deze functies veilig willen stellen en duurzaam in stand willen houden, zullen we toch te rade moeten gaan bij een collectief - vaak de overheid. Een overheid schijnt dus een rol te moeten spelen in dit krachtenveld. Of moeten we op zoek naar nieuwe organisaties? De zoektocht naar nieuwe private intermediaire organisaties is begonnen. Een “vereniging van groen eigendom” of een “nieuwe marke” zijn wellicht goede ideeën. Of zijn deze ideeën eigenlijk alleen maar nodig omdat de overheid krap bij kas zit?

We moeten op zoek naar goede en slimme combinaties van geldvragers en geldgevers. De bovenstaande noties zijn allemaal exponenten van een gedachtenontwikkeling en een zoektocht naar nieuwe financiële constructies. Verwacht mag worden dat Nederland daarin niet alleen staat. De zoektocht in de Nederlandse samenleving is herkenbaar in andere delta's in de wereld. Ook daar zoekt men naar een nieuwe relatie met de groene wereld. De resultaten van onze zoektocht kunnen wellicht worden opgevat als een exportproduct van Nederland.

Vraag 4: Is de christelijke cultuur wel een goede basis voor een nieuwe positieve relatie met de natuur?

Bij de beleving van de groene ruimte kijkt de stedeling achteruit. De mens heeft t.a.v. voedsel, natuur en groenbeleving een aantal hardnekkig vastzittende referentiebeelden. Deze beelden komen niet meer overeen met de werkelijkheid en zeker niet met de beelden die deskundigen uit de groene wereld voor de naaste toekomst schetsen:

- Een varkensflat in de haven van Amsterdam is onbespreekbaar.
- Stervende dieren in natuurgebieden vormen een politiek onderwerp van het allerhoogste belang.
- De stier Herman moest dood.
- De bloemensector is de meest geïndustrialiseerde agrarische sector, terwijl daar geen “consumentenstaking” gaande is.
- Natuurgebieden moeten mooie landschappen opleveren uit ca. 1890.

- De marketing van voedsel refereert aan beelden die niet meer bestaan, bijv. de zuivel. “De zuivelsector is eigenlijk een cultuurhistorische sector”.
- Op welke wijze kunnen we de humane gezondheidszorg scheiden van de veterinaire gezondheidszorg?

We moeten op zoek naar een maatschappijbeeld dat de groene wereld positief, maakbaar en toekomstgericht positioneert. Juist daarom kunnen we in Nederland goed oefenen. Het merendeel van de economische sectoren kijkt vooruit en past de techniek daarop aan. De groene wereld doet iets heel anders:

De techniek dendert door en de marketing van het groene product blijft refereren aan het paradijs.

Deze tegenstelling biedt de mogelijkheid om met een nieuwe benadering te komen.

Deze benadering is gebaseerd op een natuur- en voedselbeleving die gericht is op de toekomst. Hoe ziet die groene wereld eruit? Een paradijs? De tuin van Eden?

In de christelijke cultuur wordt de beleving van de natuur vaak buiten de mensheid geplaatst. In de Bijbel staan enkele heldere verhalen waarin de mens het paradijs moest verlaten. De mens werd buiten de natuur gezet en hij creëerde een eigen groene wereld, met eigen normen en waarden. De mens moest de tuin van Eden verlaten. De westerse mens verlangt blijkbaar terug naar een duurzame relatie met deze “droom”. Spelenderwijs zou men ons probleem het syndroom van de tuin van Eden kunnen noemen. We moeten wellicht op zoek naar een nieuwe beleving van de natuur waarin de herinnering naar de tuin van Eden niet meer bestaat. Het syndroom wordt verlaten, of anders gezegd: men komt terug in een nieuwe tuin.

Vraag 5: Past de groene wereld nog wel in een wereld waarin ICT de boventoon voert?

In de film *The Matrix* komen twee werelden aan de orde: één wereld die gebaseerd is op het hier en nu en één wereld die gebaseerd is op de “gemaakte” werkelijkheid dankzij snelle informatiesystemen.

We moeten misschien wel naar een derde wereld, een wereld die we de “onderbuikwereld” noemen - een wereld die anticipeert op de basale behoeften van een mens: eten, biodiversiteit als basis voor een nieuwe economie en tot rust komen. Deze derde wereld is een metafoor voor een nieuwe filosofische ingang. Een ingang die ons kan helpen om op zoek te gaan naar een - op de toekomst gerichte - groene wereld. Bij deze zoektocht staat niet alleen de vraag centraal naar de inhoud van de derde wereld, maar ook zal de vraag moeten worden beantwoord, op welke wijze de samenleving de verschillende werelden aan elkaar

kan blijven knopen: we moeten op zoek naar nieuwe logistieke centra. In deze logistieke centra komen de bovenstaande drie werelden samen.

Enkele constatering

Uit de noties en vragen komt een beeld naar boven dat de Nederlandse samenleving op verschillende niveaus op zoek is en moet gaan naar een nieuwe relatie met de groene wereld. Het gaat dan om de economie, de godsdienstwetenschappen, de filosofie, de gezondheidszorg en de pedagogie. Deze zoektocht staat niet los van vergelijkbare processen in andere metropolen in de wereld. Nederland kan wellicht een voortrekkersrol vervullen, maar kan ook leren van de aanpak van andere delta's.

4.

De interviews

Uit de interviews komt een zeer wisselend beeld naar voren. De personen zijn benaderd vanuit hun vakgebied (veiligheid, onderwijs en gezondheidszorg) en vanuit hun betrokkenheid bij het fenomeen “groen”. En allen zien kansen om “de groene wereld” positief in te zetten voor hun problemen van alledag. Vaak zijn de reacties gebaseerd op een basaal gevoel dat groen goed is, maar waarom, dat bleef vaag. Deze vage notie komt continu naar boven en het ontbreken van een goede argumentatie achter deze notie is wel degelijk frustrerend. Hiermee wordt tevens duidelijk gemaakt dat de interviews, vaak achteraf, veel inspiratie hebben opgeleverd.

Uit de interviews komt het volgende beeld naar boven drijven:

1. Bij de (her)opvoeding en de begeleiding van probleemjongeren ziet men veel kansen om de groene wereld in te zetten. Een belangrijk element is de constatering dat het “groeien” van planten en dieren een goed instrument kan zijn om jongeren weer een doel in het leven (mee) te geven. Deze constatering is van grote pedagogische en therapeutische waarde.
2. In de dagelijkse gezondheidszorg wordt “groen” vaak vermengd met de milieuhygiënische omstandigheden waaronder een mens moet leven en werken. Een mooi voorbeeld is de ziekmakende geluidshinder in Amsterdam. Dit leidt ertoe dat de groene omgeving meer wordt beschouwd als slagroom op de aardbeien. Blijkbaar worden goede milieuhygiënische omstandigheden beschouwd als een eerste levensvoorwaarde. Een mooi park staat daarmee op de tweede plaats.
3. De groene fysieke structuur in de stad wordt wisselend bekeken. Belangrijke uitgangspunten voor het huidige ecologische beleid, bijv. het creëren van groene verbindingen, worden niet of nauwelijks genoemd. Bescherming, beslotenheid en veiligheid zijn begrippen

- die veel dominanter zijn. Ook wijst men op het achterstallig onderhoud en onveilige situaties (“Achter elke boom kan een loverboy staan”). Ook wijst men op de beleving van groen door allochtonen. De allochtone bewoners van de stad zoeken bescherming en veiligheid in een besloten tuin. Dit beeld komt ook naar voren in Leiden, waar een groot aantal privéspeeltuintjes aanwezig is. Hier wordt niet gesproken over ecologische en landschappelijke verbindingen. Een netwerk van groene verbindingen is niet aan de orde. Beslotenheid en veiligheid van de groene elementen zijn belangrijker.
4. De relatie tussen groen enerzijds en psychiatrische en penitentiaire inrichtingen anderzijds is een apart en bijzonder verhaal. Er is een beleid geformuleerd dat de terugkeer van patiënten stimuleert van de groene ruimte naar de stad. De groene ruimte wordt verlaten. Echter, iedereen voelt dat dit beleid ook negatieve kanten heeft. Blijkbaar heeft de groene ruimte ook iets te bieden. Er is blijkbaar een “product” dat in actieve zin kan worden opgepakt. Hierbij komt naar voren dat de wetenschappelijke onderbouwing van de rol van de groene ruimte in psychiatrische therapieën zeer beperkt is of ontbreekt.
 5. Het onderhoud van groen is een punt dat in verschillende vormen naar boven komt. Een rommelig park werkt negatief en werkt niet als een uitnodiging voor de burger om een stap te zetten in de groene wereld. De ecologen hechten aan de opbouw van een evenwichtig ecosysteem, maar landschappelijk ziet het er niet uit. De ecologen vergeten vaak de cultuurhistorische achtergronden. Het resultaat is vaak een verzameling “onkruid”. De aanwezige ecologische waarden in een park worden daardoor vaak gezien als achterstallig onderhoud en nodigen niet uit. Het park is daarmee niet een plaats waar meisjes zich veilig voelen. Via een totaal andere aanvliegroute kan het onderhoud van parken een goed instrument zijn om probleemjongeren op te voeden en met harde hand te begeleiden tot verantwoordelijke burgers. Ook kan onderhoud een rol spelen in het onderwijs. Het fenomeen schooltuintjes is verdwenen, mede vanwege bezuinigingen bij het vak biologie. En volkstuintjes blijken steeds meer een luxeproduct te worden.
 6. Groen wordt door de huidige jeugd, en zeker bij het allochtone deel, gezien als iets minderwaardigs. Administratieve opleidingen en banen hebben veruit de voorkeur. De afvallers (en dat zijn er veel) blijken uiteindelijk toch in de kassen te moeten werken. In het onderwijs bestaat niet meer de mogelijkheid om land- en tuinbouw positief te positioneren. Een opmerkelijke uitspraak in dit verband was de opmerking dat men via de productie van planten leerlingen weer bewust kan maken van de hiërarchie in een samenleving. “Een plant begint ook als een klein zaadje. Dat zaadje groeit op en wordt zo een nuttig product. Dit geldt ook voor mensen: een mens groeit op, en dat betekent elke keer weer een andere positie in de groep. Zo leert men over verschillen, maar ook over samenhang.” “Een jongere moet macht, gezag en leiderschap accepteren.” In deze visie wordt de natuur niet als iets softs opgevat maar als een stevige en krachtige inspiratiebron. “Laat een dappere Marokkaan - midden in de nacht - maar eens los op Veluwe”.
 7. Een punt dat regelmatig naar boven komt, is het beheer van de groene ruimte (bij voorkeur in de stad) met behulp van speciale doelgroepen. Het fenomeen volkstuintjes wordt een luxeproduct,

terwijl een volkstuin ook een goede basis kan zijn voor een ex-gedetineerde om weer in het ritme van de maatschappij te komen en kennis te maken met het verbouwen van voedsel. Een vergelijkbare opmerking kwam naar boven bij een verhaal over de laatste weken van een gedetineerde in de gevangenis. Gebleken is dat gedetineerden de laatste periode vaak in het bos mogen werken. De resultaten zijn zeer positief. Deze positieve lijn kan echter niet worden doorgezet als de gedetineerde de gevangenis verlaat. “Waarom kan deze “groene werkverschaffing” niet worden voortgezet?”

8. In de geestelijke gezondheidszorg wordt in toenemende mate aandacht geschonken aan de inzet van patiënten bij “groene activiteiten”. Het gaat dan om het verzorgen van dieren en het onderhouden van groene elementen van de instellingen, maar ook om de verkoop van agrarische producten uit de tuin. Hiermee wordt ook een nieuwe relatie gelegd met de stedelijke samenleving. De huidige locaties van de psychiatrische instellingen nodigen niet uit tot dergelijke contacten. Dit leidt tot de wens om de afstand tussen de stad en de instellingen letterlijk te verminderen zonder daarbij het groene karakter te verlaten. Men zoekt naar een soort park waar verschillende vormen van gezondheidszorg samenkomen. Vroeger was dat meer gebruikelijk. Is het niet mogelijk om verschillende vormen van zorg te vertalen tot een aantal afzonderlijke locaties? Deze locaties kunnen dan ruimtelijk worden samengebracht in een gezond park. Dit resulteert dan in een ruimtelijk groene gezonde zone, op de rand van stad en land. Hierbij werd als voorbeeld gewezen op de verschillende zorginstellingen aan de noordwestzijde van Arnhem. Dit worden gebieden met een eigen identiteit, “health areas”. De stedeling weet waar hij is en wat hij kan verwachten en de patiënt voelt zich veilig en geaccepteerd. Hierbij kan worden aangesloten op de wijzigingen in de huidige organisatie rond de gezondheidszorg (privatisering) en de steeds verdergaande splitsing tussen “care” en “cure”. Er ontstaan nieuwe bedrijven die de mens extra zorg bieden, nadat men medisch weer op de been is geholpen, maar nog niet in staat is om zichzelf te verzorgen.

5.

Verleidingen

De impressies en de gedachten die naar boven borrelen na de interviews en analyses zijn nog niet te vatten in een samenhangend beeld met aanbevelingen. Daarom is in dit essay gekozen voor een andere aanpak. De resultaten worden samengevat in enkele beelden of, anders gezegd, verleidingen. Deze beelden moeten de lezer inspireren en uitnodigen om de uitdagingen op te pakken en verder te brengen.

Verleiding 1: Health areas

De gezondheidszorg kan worden opgevat als een keten waarin mensen een vraag hebben naar medische zorg, verzorging, intensive care, rust, ontspanning, etc. De huidige gezondheidsorganisatie (ziekenhuizen, zorginstellingen, huisartsen, gezinszorginstellingen, verzekeringsmaatschappijen) tracht haar positie te behouden. Deze gezondheidsketen is in verandering. De organisaties in de gezondheidszorg hebben een onrustige tijd achter de rug en het zal nog wel een tijdje onrustig blijven. De vraag naar zorg stijgt. De “cure” (de technische geneeskunde) wordt steeds beter en komt los te staan van de “care” (de verzorging). Daarnaast worden de mensen steeds ouder en daarmee stijgt de zorgvraag, zonder dat men echt ziek is in de oude zin van het woord. De vraag zal echter steeds gevarieerder worden. Men zoekt niet alleen zorg maar men zoekt ook ontspanning. De grens tussen de zorg economie en de belevingseconomie wordt hiermee ook steeds vager. Ook zal de vraag naar bezinning en reflectie toenemen.

De ruimtelijke vertaling van deze verandering begint nu pas door te dringen en eenieder begrijpt dat de groene wereld daarin een nieuwe uitdaging kan vinden. Zo kunnen agrarische locaties verbouwd worden. Het gaat daarbij niet alleen om de bouw van locaties maar ook om de opbouw van een groen netwerk met belevingsmomenten in

combinatie met het agrarische karakter van de omgeving. Boeren kunnen een gedeelte van hun arbeid inzetten voor het leveren van zorg. Zo ontstaat een beeld met extensief groen en water waarin verspreid mensen verschillende vormen van zorg kunnen vinden. Zingevingsmomenten worden gecombineerd met de bouw van kapelletjes, waar men bepaalde kleurtherapieën kan ondergaan. Er wordt plantmateriaal gekozen waarmee verschillende sferen worden gecreëerd. Ook het element “bewegend water” zal dominant worden opgenomen in het ontwerp. Deze locaties bieden onderzoekers de mogelijkheid om de “groene omstandigheden” van het “care and cure proces” nader te onderzoeken. Het houden van landbouwhuisdieren is een cruciaal onderdeel van deze gezondheidsgebieden. Het dier laat de mens weer kennismaken met de basale levensfuncties. Dwars door een dergelijk groen netwerk van paden, waterlopen en stiltelocaties liggen woonzorgcomplexen, zorginstellingen, appartementen met de mogelijkheid om gespecialiseerde zorg te ontvangen.

Het gaat om gebieden onder de rook van de stedelijke netwerken. De zorgeconomie vormt hiermee een belangrijke sociaal-economische basis onder deze gebieden.

Verleiding 2: Groene hofjes

Beslotenheid, rust en ontspanning voor moeder en kind zijn een basale behoefte die steeds meer naar boven komt. Nederland heeft een lange historie met de bouw van hofjes, besloten privékinderspeelplaatsen, gezamenlijke tuinen, onbereikbare volkstuintjes langs spoorlijnen, etc. Deze groene ruimtelijke plekken zijn grotendeels verdwenen. Of het zijn bouwplaatsen die letterlijk zijn uitgegroeid tot “illegale parkjes”, waar kinderen hun eigen wereld creëren. Deze groene locaties gaan door het leven als “Pluk van de Petteflattuin”.

Vanuit deze constatering ontstaat een nieuwe behoefte. Beslotenheid is immers ook van belang in een wereld waar verschillende culturele groepen in de Nederlandse samenleving hun eigen cultuur kunnen beleven. Deze locaties zijn tevens een broedkamer om in rust een nieuwe cultuur te vinden. Dit kan alleen in een vertrouwde omgeving. Het gaat daarbij niet om het isoleren van de ene cultuur t.o.v. de andere, maar vooral om het bieden van rust om samen iets nieuws te vinden. Beslotenheid is zeker voor moeders die kinderen opvoeden van cruciaal belang. Zonder beslotenheid wordt het stellen van normen wel heel erg moeilijk, “ongeacht om welke norm het gaat”.

Zo is het idee ontstaan om besloten, maar toegankelijke Groene Hofjes te creëren.

De plaatsen die zo ontstaan, zullen niet alleen samen met de bewoners ingericht moeten worden. Het beheer zal ook privaatrechtelijk gekoppeld moeten worden aan het gebruiksrecht van de woningen - zowel in positieve zin (gebruiksrecht van het hof) als in negatieve zin (onderhoud, beheer, etc.).

Verleiding 3: Groenbeheer als therapie

De groene wereld ontstaat vanuit zichzelf. Planten groeien op en vragen om onderhoud. Het beheer van de groene ruimte is daarmee een belangrijker element dan de herinrichting. Indien de mens besluit om de ecologie te manipuleren, betekent dit dat de groene wereld moet worden onderhouden.

Deze fundamentele wijsheid kan heel belangrijk zijn bij het hervinden van iemands identiteit. Er zijn grote groepen in de Nederlandse samenleving die baat hebben bij het uitvoeren van “groen” onderhoud. Het is opmerkelijk dat bij de huidige financiële regelingen geen koppeling wordt gelegd tussen een financiële ondersteuning vanuit “het collectief” en het beheer van de groene wereld.

Er bestaat de verwachting dat veel mensen baat hebben bij de combinatie van het, min of meer, verplicht verwerven van inkomen met het beheer van groen, en zelfs met de exploitatie van tuinen en daarmee met het verwerven van het eigen voedsel. Er zal een zoektocht moeten worden uitgevoerd met als doel om bepaalde sociale regelingen te koppelen met het beheer van groen.

Is het mogelijk om een gedeelte van een bijstandsuitkering uit te betalen, d.m.v. het gratis beschikbaar stellen van een tuintje? Het gaat daarbij vooral om mensen boven de veertig jaar. Hiermee biedt men iemand de kans om zichzelf een plaats te verwerven in de samenleving. Iemand ervaart weer dat iedereen een functie heeft in de samenleving en dat men nieuwe verbanden kan aanknopen over de heg heen.

Verleiding 4: Home farming

Iedereen heeft wel eens de stille wens om weer boer of tuinder te worden. Het meest extreme voorbeeld is de “nepboerderij” van Marie-Antoinette in de tuinen van Versailles. Ook de betonnen varkens, kippen en eenden in de stadstuintjes refereren aan een stille agrarische wens. Waarom kunnen deze betonnen beelden in stad en dorp niet weer tot leven worden gebracht?

Het actief en doelgericht houden van landbouwhuisdieren in een stedelijke omgeving moet weer mogelijk worden. De eerste stappen worden al gezet. Vaak heeft dit een illegale achtergrond - het mag eigenlijk niet. In toenemende mate ontmoet je paarden, geiten en kippen op onverwachte plaatsen. Wat is de achtergrond van deze stadse zoektocht? Wat houdt de stedeling tegen om meer dieren te houden? De stedeling heeft de rust niet meer om de dieren te verzorgen en men wil de vrijheid hebben om te gaan en te staan waar men wil. Maar er zijn ook mensen die graag een periode in het leven de rust van een “erf” willen ervaren en daar kan zeker de verzorging van dieren bijhoren. Deze verzorging is daarmee in goede handen. Hierdoor ontstaan er weer boerderijen in de stad.

Indien de verzorging niet volledig kan worden gegarandeerd, zal nagedacht moeten worden om continuïteit in de verzorging te organiseren. Boeren, kinderboerderijen, dierentuinen en natuurbeschermingsorganisaties kunnen een markt ontsluiten om dieren van stedelingen op te vangen. Ook kan men het eigendom van de dieren omdraaien. Dit laatste betekent dat een organisatie ontstaat die dieren gaat leasen aan de stedeling. Er zullen zeker mensen zijn die deze uitdaging willen oppakken en die zo een nieuwe markt willen creëren. Een dier geeft een mens rust en voldoening.

Verleiding 5: BV Groen Nederland

Het grote bedrijfsleven worstelt met de vraag hoe het zich moet profileren in een wereld die roept om duurzaamheid, zorgvuldigheid en hoogwaardig leven, terwijl anderzijds de consument het goedkoopste product wil met alle risico's van dien voor de natuur en het milieu. De captains of industry ontmoeten elkaar in hoogwaardige groene omgevingen en de top van het bedrijfsleven weet dat deze worsteling ook in de bedrijven zelf speelt. Soms heet deze marketing en dan weer gaat deze worsteling door het leven als "maatschappelijk verantwoord ondernemen". Ondernemers spelen vaak na hun pensionering een belangrijke rol in de natuurbeweging, en dat is niet alleen ingegeven vanuit het idee "om nog iets om handen te hebben". Deze motivatie gaat dieper.

De oprichting van een BV Groen Nederland kan een platform bieden waar mensen "van hoog tot laag" van grote bedrijven elkaar ontmoeten, met als doel om het spanningsveld tussen de groene kwaliteit van leven en de doelstellingen met elkaar te verenigen. Dat kan d.m.v. het organiseren van cursussen, gespreksgroepen, maar ook d.m.v. het oprichten van aparte organisaties die in een risicovolle, maar ook commerciële omgeving, een nieuw idee tot ontwikkeling en tot waarde kunnen brengen.

Verleiding 6: Gezonde bomen

Vanuit de verwachting en vanuit enkele concrete aanwijzingen lijkt het niet onvoorstelbaar dat er een positieve relatie kan worden gevonden tussen plantmateriaal en de gezondheid van mensen. Het gaat dan niet zozeer om stoffen die uit bomen en planten worden gedestilleerd, met een actieve handeling, maar vooral om stoffen die worden uitgescheiden tijdens de groei.

Het gaat daarbij om de onderbouwing van de oude "verhalen", maar wellicht ook om de constructie van nieuwe genen van nieuwe planten. De beleving van een park of een tuin wordt daarmee automatisch een genezing. Het gaat daarbij niet alleen om stoffen die worden afgescheiden, maar ook om het creëren van een sanerende omgeving. Hierbij moet gedacht worden aan het vasthouden van een vochtigheidsgraad die positief werkt op bepaalde ziektebeelden. Zo ontstaan echte "healing gardens".

Verleiding 7: Natuur als uitdaging

In de stad leven veel werkloze jongeren. Deze groep is kwetsbaar en komt vaak terecht in het illegale circuit. Het is begrijpelijk dat bij deze jongeren de zin in het leven zoek is. Vaak zijn de problemen nog oplosbaar door werk en opleiding aan te bieden. Maar als de verleiding naar het grote geld te groot wordt, komen deze jongens vaak terecht in een wereld waar de samenleving niet op staat te wachten. Steeds meer wordt de behandeling van dergelijke jongens steviger aangepakt. Hiërarchie wordt belangrijker.

De groene wereld biedt de therapeuten een handvat om de jongeren te leren wat belangrijk is en wat het is om een plant tot waarde te brengen. Stap voor stap zien zij dat een zaadje uitgroeit tot een plant die een waarde heeft op de markt. De jongeren kunnen dit proces volgen en projecteren op hun eigen leven. De ontwikkelingsfasen van een plant of een dier kun je ook vertalen naar een aantal stappen waarbij de jongeren steeds belangrijker worden, en daarbij kunnen oefenen met verantwoordelijkheid en vrijheid. De stappen in de natuur zijn in wezen de ontwikkelingsfasen van jongeren die daarna begrijpen dat groei ook een deel is van hun wereld. Ook kan men de fasen van groei vertalen naar een positie in een hiërarchisch systeem. Degene die planten water geeft, is minder belangrijk dan degene die het resultaat verkoopt op de markt. Anderzijds moet men leren beseffen dat iedereen van elkaar afhankelijk is.

Zo kan men weer leren dat in deze samenleving de ene functie meer waardering oplevert dan de andere. Daar moet een jongen mee leren omgaan. Een agrarisch bedrijf biedt de mogelijkheid om een jongen zijn plaats in de samenleving, en daarmee in een hiërarchisch systeem, te laten (her)vinden.

6.

Slotwoord

Tijdens de interviews, maar ook tijdens de evaluatiegesprekken met de medewerkers van InnovatieNetwerk, komt een wisselend en verwarrend beeld naar voren. De stedelijke samenleving zoekt naar een nieuwe band met de groene wereld. Maar men weet niet goed waar te beginnen. Groen is aaibaar. Maar eigenlijk leeft men in twee werelden: men zoekt naar een paradijs op aarde en daarnaast leeft men in een wereld waarin de natuur steeds verder wordt gemanipuleerd tot een hulpmiddel en een grondstof. Het zijn twee werelden die steeds meer uit elkaar komen te liggen. Achter deze twee ontwikkelingen staan verschillende waardepatronen. Er ontstaat een spanningsveld dat fundamenteel van aard is. Soms wordt dit spanningsveld zichtbaar. Deze twee werelden hebben hun eigen dynamiek en zij ontwikkelen zich steeds meer los van elkaar. De waardepatronen achter deze twee ontwikkelingen zijn niet helder en - naar verwachting - fundamenteel verschillend. De waarden achter deze werelden kennen vaak een religieuze grondslag.

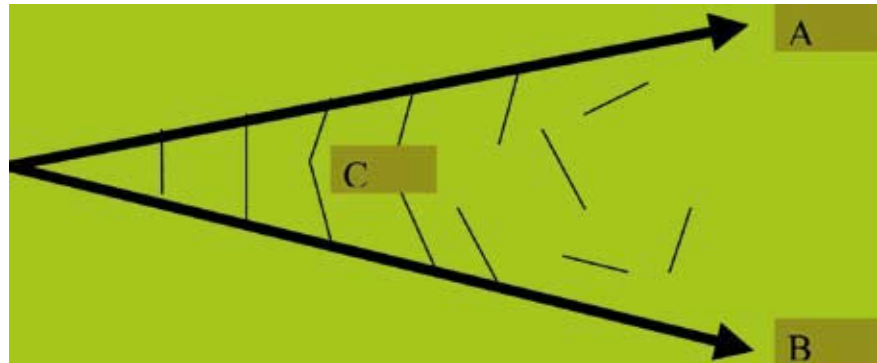
De samenleving zit in een spagaat!

Eigenlijk hebben deze twee ontwikkelingen een gelijke oorsprong. De mens komt immers voort uit de natuur, is zelf de natuur, waardeert en gebruikt de natuur. Deze twee werelden horen van oorsprong blijkbaar bij elkaar. Zij komen echter steeds verder uit elkaar te liggen. Dat resulteert uiteindelijk in twee totaal verschillende toekomstbeelden.

Een schets:

De samenleving verbouwt haar groene wereld tot een industriële ecologie. Dit is de bovenste pijl: A. Daarnaast bouwt de samenleving mooie paradijsjes op aarde. Dit is de onderste lijn: B. De lijnen A en B groeien uit elkaar.

De samenleving compenseert, mitigeert en combineert deze twee ontwikkelingsrichtingen. Dit wordt vormgegeven door C. Uiteindelijk lukt het niet deze twee lijnen met elkaar te blijven verbinden. De samenleving houdt dit niet vol. De samenleving kan en/of wil deze verbindingen niet meer blijven dragen en “betalen”.

De Nederlandse samenleving tracht oplossingen te vinden om deze werelden te combineren. Maar continu blijft het beeld hangen dat de oplossingen lapmiddelen zijn. De zoektocht naar het paradijs en de verdere manipulatie van de natuur (of anders gezegd: “de ecologische industrie”) roepen steeds meer spanningen op. De samenleving tracht deze werelden met elkaar te combineren, maar dat kost geld - veel geld. Verwacht mag worden dat de zoektocht naar deze combinaties steeds meer van onze samenleving gaat vergen. Eén ecoduct bijvoorbeeld kost al gauw 4 miljoen euro.

Daarnaast bestaat de indruk dat de oplossingen die nu gevonden worden, uitgaan van beelden uit het verleden, waarbij de normen en waarden achter deze oplossingen fundamenteel verschillen van de waarden en normen die nu gelden. Gedacht kan worden aan de volgende voorbeelden:

- De hertjes moeten spelen in de achtertuin.
- Er ontstaat grote commotie over misstanden op de veemarkten.
- Een virus bij schapen benadeelt onze exportpositie. Maar alleen de minister van Landbouw ligt er wakker van.
- Het doden van hekrunderen in de winter.
- Een nieuwe tunnel onder het Groene Hart.
- Dierproeven voor de ontwikkeling van medicijnen.
- Een nieuwe verzekering voor fruitteilers, die steeds meer te maken krijgen met uitschieters in ons klimaat.
- De jacht op vossen.
- We willen geen varkensflat om de hoek.
- De wens van de Nederlandse samenleving om koeien in de wei te laten lopen, als een cultuurhistorisch relict.
- Mensen gaan voedsel verbouwen, maar wel met veel bestrijdingsmiddelen.
- Mensen krijgen een kookcursus en genieten van “slow food”. En op de terugreis genieten ze nog even van een “hamburger uit de muur”.

De mens steekt zijn kop in het zand. Men wil wel goedkoop vlees hebben, maar wil niet weten hoe die beesten gefokt worden.

De mens zoekt in de 21e eeuw steeds verder naar nieuwe agrarische hulpbronnen. Hij bouwt nieuwe natuurgebieden, vraagt om een ge-

zonde leefomgeving en roept om een maximale recreatieve beleving. Maar de wijze waarop hij dat vorm tracht te geven, verschilt van geval tot geval fundamenteel. De mens manipuleert de werkelijkheid tot verschillende dromen met religieuze trekjes.

In de pers komen regelmatig onderwerpen aan de orde waar de politiek, vaak de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, een oplossing voor moet vinden. Een recent voorbeeld is de problematiek van het al dan niet afschieten van grote grazers die te weinig te eten zouden hebben in de Oostvaardersplassen.

Deze spagaat houden we niet vol.

De Nederlandse politiek heeft voor deze spagaat een oplossing bedacht: “De mens is de rentmeester over de natuur”. Door dit begrip te poneren, hoopt men de morele vragen en de economische uitdagingen te kunnen combineren. De mens, zo is de redenering, is de rentmeester over en van de natuur. Het begrip “rentmeesterschap” suggereert dat we de tegenstellingen kunnen oplossen en dat we als mens de natuur naar onze hand kunnen zetten zonder de morele basis geweld aan te doen. Maar elk jaar komt de rentmeester met een steeds grotere kostenpost om de samenleving tevreden te stellen, en ondertussen moet het ook iets (de “rente”) opleveren.

Het CDA formuleert rentmeesterschap in haar verkiezingsprogramma als volgt:

“Rentmeesterschap: alleen als wij op verantwoorde wijze omgaan met de ons toevertrouwde leefomgeving, de natuur en het milieu, zorgen wij voor een duurzame welvaart ook voor volgende generaties.”

Wij moeten op zoek naar de echte waarden en normen achter ons handelen in de groene wereld en naar een nieuw consistent geheel van normen en waarden. Een samenleving heeft de plicht deze normen en waarden manifest te maken. Dit geldt des te meer als er veel belastinggeld naar de groene wereld gaat.

De basis van deze ontwikkelingen is diep verankerd. Er bestaat een fundamenteel vertrouwen in de technologie om de mens te voeden en tegelijkertijd de aanslag op de natuur te compenseren. En ondertussen knaagt een verlangen naar het paradijs. De Bijbel, de Koran en de Thora hebben het paradijs mooi en uitnodigend omschreven. En ook onze agrarische interventie heeft een religieuze basis. De mens mag ingrijpen. Blijkbaar is er een religieus fundament achter ons handelen in de groene wereld.

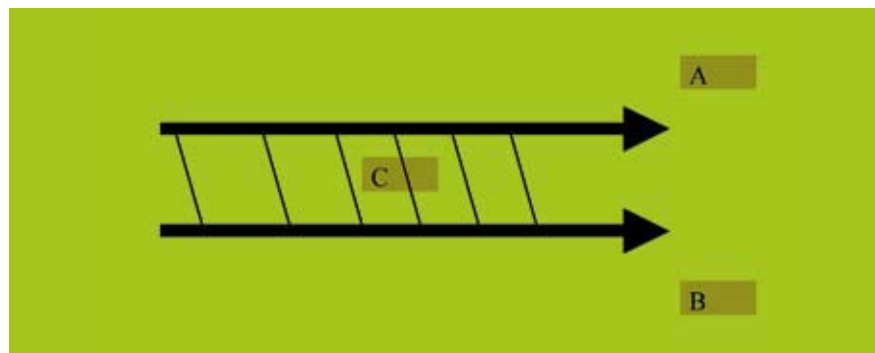
Alle groene beleidsvelden trachten een oplossing te vinden om de tegenstellingen te overbruggen. De voedselvoorziening, recreatie en de volksgezondheid zoeken allemaal een “groene” weg om aan de nieuwe vraag te kunnen voldoen, maar wel tegen de laagste kosten. En de morele vragen achter de agrarische productie, de recreatieve beleving en het natuurbeleid tracht men te vermijden en te ontlopen, door regels te stellen of de ogen te sluiten. Deze dubbele opstelling is herkenbaar in alle grote politieke stromingen.

Moeten we niet een nieuwe wereld creëren? Een wereld die gebaseerd is op een nieuw en consistent normen- en waardenpatroon?

Tijdens het schrijven van dit pamflet komen ideeën naar boven om een derde weg te formuleren, soms heel rudimentair en dan weer heel praktisch. In het vorige hoofdstuk zijn enkele verleidingen geformuleerd en in bijlage 2 is een lange lijst opgenomen van ideeën die de spanningen kunnen oplossen. Maar er blijft een fundamentele vraag knagen.

Er moet een andere weg worden gevonden. Er zal een zoektocht op gang moeten komen waarbij we de normen en waarden achter onze huidige agrarische, recreatieve en natuurwetenschappelijke beleidsvelden moeten herdefiniëren. Daarna zal een aanzet moeten worden geformuleerd voor één nieuw normen- en waardenpatroon. Hieraan zullen theologen, economen, agronomen, medici, filosofen en psychologen een bijdrage moeten leveren. Deze zoektocht zal gecombineerd moeten worden met het vinden van actuele vraagstukken.

Wellicht kunnen we te rade gaan bij de nieuwe wendingen in het waterbeleid. Het nieuwe waterbeleid gaat niet meer om 'weren' dan wel compenseren, maar om 'anticiperen' op de bewegingen van het water. De samenleving moet meebewegen met het water en niet de strijd aangaan. De twee werelden (A en B) lopen niet van elkaar af maar blijven evenwijdig langs elkaar lopen en de kosten (C) om de lijnen met elkaar te verbinden blijven constant. Ook de normen- en waardenpatronen ontwikkelen zich in dezelfde richting. De lijnen versterken elkaar.

De mens zal weer de zeggenschap over de groene werelden op zich moeten nemen. De burgers van de stad zullen uitgedaagd moeten worden om zelf hun motivatie achter een "groen" beleid te definiëren in verantwoordelijkheden en behoeften. Dit zal moeten worden vertaald naar concrete "groene" wensen. Waarschijnlijk betekent dit een verdere sociale en ruimtelijke vermenging van de oude groene functies met de stedelijke samenleving. En groene ondernemers functioneren voor de stad, maar ook letterlijk in de stad. Het begrip "landgoed" mag niet meer gereserveerd blijven voor een mooi park met een groot landhuis, maar zal ook gebruikt worden voor nieuwe stedelijke eigendoms- en beheersallianties. Dit betekent niet dat een geheel van mooie schooltuintjes en volkstuintjes zal ontstaan. Een varkensflat in Amsterdam behoort tot de mogelijkheden, want ook de stedeling beseft dat goedkoop varkensvlees een deel kan en soms moet zijn van zijn "groene" wereld. Het geheel zal gebaseerd moeten zijn op een toekomstbeeld, waarbij de normen en waarden manifest moeten worden gemaakt. Dit zal

moeten beginnen in de eerste groep van de basisschool. Filosofen en theologen moeten daarbij behulpzaam zijn.

De natuur kan dan haar voorbeeldfunctie voor agressieve jongeren weer op zich nemen. Soms is dit stilte, dan weer onrust en uitdaging. De huisarts kan de ziektebeelden van zijn patiënten vertalen naar wensen t.a.v. de groene wereld in zijn wijk en stad. En de boer hoort weer de echte wensen vanuit zijn "groen" markt. En deze nieuw band wordt niet vertroebeld door organisatorische structuren. Een organisatie is een hulpmiddel om de groene wensen van de burger te realiseren.

Bijlage I: Geïnterviewde personen

- Mr. R. Haak, rechter te Amsterdam.
- Drs. H. Lenferink, burgemeester te Leiden.
- R. de Vries, huisarts te Amsterdam-Oost.
- E. Weenk, GRIPP Security Solutions (oud-commissaris van politie).
- Mevr. Mr. T. E. Stikker, brancheorganisatie voor Geestelijke gezondheidszorg (GGZ Ned.).
- Drs. T. Zewald, directeur Gelderse Roos te Wolfheze.
- A. Mohamed, directeur Johan de Witt College VMBO school te Den Haag (directeur Nieuwkomers en Trajectklassen).
- Drs. J.B. Wildschut, wethouder te Rheden.
- Mevr. Drs. L. van Asten, directeur Ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Rheden.
- Ir. P. van Wezemaal, partner van de Architecten Cie. te Amsterdam.
- Mevr. Prof. Dr. M.C. Kuipers, RDMZ en RU Maastricht.
- Mevr. E. Zijp, arts MHA, Adj. Directeur Verpleeghuis te Zevenaar (Alysisgroep).
- Ir. B. Heijdemans, Staringadvies.

Bijlage 2:

Concrete ideeën

naar aanleiding

van de interviews

1. (Her)invoeren van schooltuintjes.
2. Ziekenhuizen/zorgverleners/zorgverzekeraars kunnen in een brede groene zone optreden als ontwikkelaar en groene beheerder van dergelijke gebieden.
3. Er moeten parken komen voor allochtone moeders met jonge kinderen. Het gaat daarbij om afgeschermd parken. Zo keert het Hof weer terug.
4. “Zoekparken” voor de grotere kinderen.
5. Groene tuinkamers voor allochtonen.
6. Nieuwe dieren ontwerpen.
7. Het herstel van een dorpsamenleving in de stad.
8. Groene gebieden kunnen goed gecombineerd worden met de oplossing van de geluidshinderproblematiek. Schiphol kan dan meebetalen aan de aanleg en aankoop van nieuwe groene gebieden.
9. Groen is een vorm van preventieve en curatieve gezondheidszorg (rust).
10. Voedsel produceren in volkstuintjes.
11. Een voedselbank kan het initiatief nemen om “klanten” te stimuleren om voedsel te verbouwen in daartoe aangewezen tuinen, eventueel in combinatie met een schuldsanering.
12. De introductie van een nieuw vak op school, waarin eten op school, biologie en koken terugkomen.
13. Dierentuinen kunnen worden opgevat als een ingang naar de EHS. Hierdoor worden de eigenaren van dierentuinen actief betrokken bij het beheer en de positionering van de EHS. Het verschil tussen een dierentuin en de EHS is immers in Nederland graduëel.
14. Groene speelruimtes rond of langs scholen, beheerd door de leraar biologie.
15. Vervoer van gevaarlijke stoffen/combinaties met geluidshinder door de Ecologische Hoofdstructuur.

16. De risico's i.v.m. de dreiging vanuit water vertalen naar de aanwijzing van nieuwe groene gebieden. Het gaat hierbij allereerst om een nieuwe Ecologische Hoofdstructuur (EHS), maar ook om nieuwe parken in Amsterdam. Deze ontwerpen moeten gebaseerd zijn op de opvang van water.

Bijlage 3: Nieuwe instrumenten

1. Een deel van de WAO- of AOW-bijdrage kan beschikbaar worden gesteld in de vorm van een volkstuin.
2. Het verhogen van de inkomensondersteuning voor boeren, indien zij leerlingen een opleiding en opvang bieden, uit het persoonlijke opleidingsbudget (vergelijk de financiering van zorgboerderijen d.m.v. het persoonsgebonden budget).
3. Het tot nul terugbrengen van de subsidie op het beheer van natuurgebieden, inclusief het vrijstellen van eigenaren van natuurgebieden voor het betalen van OZB en waterschapslasten. In een echt natuurgebied hoef je toch geen beheer uit te voeren. Daarnaast kunnen natuurbeheerders actieve diensten verzorgen, bijv. wateropvang, opslag en het vervoer van gevaarlijke stoffen, de opvang van gevangenen, het leveren van basismateriaal voor de farmaceutische industrie, financiële allianties sluiten met gemeenten over de waarde van een wijk, etc.
4. Reïntegratietrajecten van (ex-)gedetineerden kunnen worden gekoppeld aan het beheer van natuur en landschap. Deze koppeling zou voor NM, de Landschappen en SBB een verplichting moeten wezen. Indien deze organisaties niet voldoen aan deze wens, worden ze gekort op de beheerssubsidie.
5. Een deel van de GIOS-gelden ter beschikking stellen aan GGD. Hiermee kunnen deze organisaties met inhoudelijke steun van bijv. DLG en SBB, groene gebieden inrichten.